

**КІНДЗЕРСЬКИЙ
Юрій Вікторович** —
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Державної установи «Інститут
економіки та прогнозування
НАН України»

АНТИКРИЗОВА ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА: ВАРІАНТ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНЦЕПТУ

Запропоновано варіант антикризової моделі державної промислової політики в Україні на основі обґрунтування можливої вигідної для країни спеціалізації у світовому поділі праці. Встановлено цільові індикатори розбудови промисловості на середньо- і довгострокову перспективу. Виходячи з них, окреслено пріоритети розвитку галузі. Обґрунтовано систему відносно нових для вітчизняної практики заходів організаційно-управлінської, інноваційно-технологічної та інвестиційної підтримки пріоритетних секторів.

Ключові слова: деіндустріалізація, промислова політика, неоіндустріалізація.

Промисловість України: деіндустріалізація триває...

В останнє десятиліття після низки кризових потрясінь країни ЄС і США усвідомили важливу роль промисловості у забезпеченні свого сталого розвитку і глобального лідерства. Курс на неоіндустріалізацію з випереджальною розбудовою високотехнологічного виробництва знайшов відображення в їх стратегічних програмних документах [1]. Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, яка, за умови її імплементації, створює нові можливості для розвитку вітчизняної промисловості. Проте наскільки ефективно ми зможемо їх використати, залежить уже не стільки від самої Угоди, скільки від знаходження ефективного способу подолання проблем і вибору стратегічних напрямів розбудови галузі на тлі загроз, що наростають перед країною. Наразі можемо констатувати: держава, піддавшись доктрині «невидимої руки ринку», самоусунулася від розв'язання проблем у промисловості, проведення адекватної промислової політики, підтримки тих виробництв, які мають наявні та перспективні конкурентні переваги.

У переліку реформ зі Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [2], які, на думку її розробників, мають привести країну до європейських стандартів життя, про реформування індустріальної сфери не згадується взагалі. Тим часом, як довела

світова практика, виключення промисловості з національних економічних пріоритетів унеможлиблює реалізацію задекларованих реформ. Програма діяльності Кабінету Міністрів України [3] чи не вперше за останні декілька років передбачає необхідність промислової політики. Проте вона лише декларує розвиток високотехнологічних виробництв, а основний акцент зроблено на розбудові «індустріальної та інноваційної інфраструктури, запровадженні механізмів комерціалізації результатів наукових робіт і трансферу технологій з метою розвитку національних наукових центрів». По суті про промислову політику у форматі відомих у світі моделей («горизонтальна», «вертикальна», «секторальна» [4]) не йдеться, її підмінено інноваційною політикою, проведення якої без урахування промислового виробництва втрачає сенс.

Слід пам'ятати, що промисловий комплекс України – важливий системоутворюючий чинник функціонування національної економіки, який значною мірою впливає на всі інші її сфери і галузі. На промислових підприємствах працює понад 3 млн громадян. У промисловості створюється п'ята частина доданої вартості країни, близько половини експортної продукції. Зараз, в умовах зовнішньої воєнної агресії, можна без перебільшення стверджувати, що саме промисловість є визначальним фактором «виживання» країни.

Україна мала другий за потужністю і розвиненістю промисловий потенціал в СРСР. Проте після його розпаду і трансформаційної кризи 90-х років ХХ ст. українська промисловість за обсягами випуску досі не може відновитися до рівня 1990 р. Нині загальний стан галузі характеризується як деіндустріалізація [5], яка пов'язана не лише з істотним (майже вдвічі) зменшенням внеску промисловості у створення валової доданої вартості в економіці за останні десятиліття, а й з наростаючою структурно-технологічною відсталістю виробництва, закриттям значної кількості унікальних, у тому числі високотехнологічних, підприємств, тотальною зношеністю основного капіталу галузі внаслідок загальмовування відтво-

рювальних процесів і хронічного дефіциту інвестиційних ресурсів. Базові технології галузі було закладено ще за радянських часів, 30–50 років тому, через що понад 90 % промислової продукції України є низькотехнологічною. Частка промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, перебуває в межах 10–12 %, питома вага реалізованої інноваційної продукції не перевищує 7 %, що в 5–7 разів нижче, ніж в економічно розвинених країнах.

Упродовж 2012–2015 рр. виробництво зазнало чергового спаду. За цей період його обсяги скоротилися майже на 30 %. До традиційних для України «деіндустріальних» і зовнішньокон'юнктурних чинників спаду додалися нові, серед яких: торговельні війни щодо України від основних партнерів, насамперед країн Митного союзу, вихід з ринку Російської Федерації внаслідок її воєнної агресії, виключення з виробничої діяльності значної кількості підприємств Сходу України через воєнні дії.

За підсумками I кварталу 2016 р. зростання виробництва становило 3,7 %, проте не слід тішити себе ілюзіями, що це ознака подолання кризи і результат реформ Уряду. Воно зумовлене лише нестійким ефектом поліпшення кон'юнктури зовнішніх ринків. Вплив реформ, започаткованих в останні два роки, на економічне зростання практично нульовий, якщо зважити, що зростання ВВП у 2016 р. становитиме за прогнозними оцінками Уряду всього 1,5 % [6]. Такий і навіть значно кращий результат роботи економіки досягався і в попередні «дореформені» періоди. Не варто особливо довіряти іноземним експертам, залученим до роботи в Уряді, які твердять, що результати реформування проявляться лише у довгостроковій перспективі, через 25–30 років. На жаль, рівень та швидкість наростання загроз, що сформувався у виробничій, соціальній і політичній сферах, вказують на те, що часовий лаг, необхідний для кардинальної модернізації виробництва і уникнення колапсу країни, має бути в рази коротший.

Неефективною у вирішенні наявних проблем і досягненні перспективних цілей розви-

тку промисловості є система організації державного управління галуззю [7]. Ліквідовано Міністерство промислової політики України — єдиний державний орган, який мав би, як у деяких розвинених країнах, відповідати за розроблення і втілення промислової політики. Його функції покладено на нечисленний департамент Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Це не можна вважати виправданим, коли на порядок денний поставлено велику кількість надскладних питань відродження промислового комплексу, та ще й в умовах зовнішньої воєнної агресії.

Отже, політику держави щодо регулювання перетворень у промисловості не можна визнати задовільною, і вона має бути переглянута. Відсутність єдиного рецепту змін дала поштовх широкій науковій дискусії з цього приводу [8–10]. Долучаючись до обговорення, варто зазначити, що перехід на новий, вищий рівень розвитку промисловості має супроводжуватися переглядом як напрямів, так і змісту промислової політики.

Ендогенізація промислового розвитку та його модернізаційні пріоритети

За своєю спрямованістю політика розбудови промисловості має бути соціально-ендогенною, орієнтованою насамперед на задоволення внутрішніх потреб країни завдяки диверсифікації власного виробництва глибокої переробки. Слід відійти від надмірної орієнтації на зовнішні ринки. Це пов'язано, з одного боку, з унеможливленням розв'язання проблеми диспаритетного обміну з країнами-контрагентами в умовах переважно сировинної спеціалізації нашого виробництва, його залежністю від зовнішньої кон'юнктури, використанням експортних операцій для тіншового виведення капіталу з країни. З іншого боку, не варто розраховувати на швидку зміну структури експорту (з переважно сировинного на переважно високотехнологічний) завдяки перетворенню України на «нову фабрику» Європи внаслідок розміщення всередині країни складальних виробництв іноземних корпорацій з огляду на

дешевизну вітчизняної праці. Це зумовлено наслідками поширення у світі третьої промислової революції. Її визначальною особливістю є повна автоматизація та роботизація виробництва, за якої вплив на формування кінцевої ціни продукції фактора вартості праці, використовуваної безпосередньо у виробництві, стає несуттєвим. Ця особливість заклала основу для відродження (ренесансу) промислового виробництва в розвинених країнах Європи і США, а також дала поштовх до поширення рещорингу (reshoring) — повернення назад промислових потужностей, раніше виведених у менш розвинені країни.

За своїм змістом і формою промислова політика в Україні повинна поєднувати у собі інструментарій як «вертикальної», так і «горизонтальної» нормативної моделі такої політики. Інструментарій «вертикальної» моделі слід використовувати для зміни структури виробництва, його технологічної модернізації і створення нового виробництва переважно на основі масштабних технологічних запозичень [11–13]. Водночас активізація підприємницької та інноваційної діяльності суб'єктів має досягатися інструментами «горизонтальної» моделі. Варто зауважити, що віддання переваги лише останній з моделей, що активно нав'язується нинішнім урядовцям міжнародними фінансовими інституціями, не дозволить, на наш погляд, швидко вирішити структурні проблеми і модернізувати виробництво, орієнтує його на використання нинішніх порівняльних переваг, тобто консервує його сировинний характер. Важливою рисою вітчизняної модифікації промислової політики має стати акцент на створенні та використанні державою спеціальних інститутів стимулювання як попиту, так і пропозиції в пріоритетних секторах.

При формуванні галузевої і технологічної структури промисловості слід виходити з перспективної, вигідної для країни спеціалізації у глобальному, європейському і внутрішньому вимірі, враховуючи наявні ресурси, внутрішні і зовнішні ризики та загрози, зокрема економічного, енергетичного, військового, екологічного характеру.

Україна може спеціалізуватися:

— у глобальній економіці — як виробник і постачальник якісних продуктів харчування глибокої переробки;

— у регіональному вимірі — як головний транс'європейський міжнародний транзитер у напрямках «Захід—Схід» та «Північ—Південь», провідний лікувально-оздоровчий та науково-технологічний центр Європи;

— у внутрішньому вимірі — як ефективна держава — соціальний архітектор і менеджер для власного населення, яка гарантує доступне комфортне житло, високоякісне доступне медичне обслуговування, розвинену комунальну і соціальну інфраструктуру, якісну освіту, робочі місця з достатнім рівнем оплати праці, екологічно безпечні умови життя.

Одразу зазначимо, не слід сприймати ці напрями занадто спрощено і скептично. Кожен з них передбачає наявність відповідного високо-розвиненого матеріально-технологічного базису, який повинен бути створений вітчизняною промисловістю. Ці напрями, за відповідної державної політики їх підтримки, «підштовхнуть» розвиток за принципом технологічних платформ великих міжгалузевих кластерів взаємопов'язаних, переважно високотехнологічних, промислових виробництв, що узгоджуватиметься з основними векторами формування нового технологічного укладу¹.

¹ Наприклад, біо- та нанотехнології забезпечать країні спеціалізацію світового виробника продовольства внаслідок вирощування отриманих за їх допомогою нових, більш продуктивних сортів, методів їх обробки, захисту, збереження, транспортування тощо. Ці технології також пов'язані з новими джерелами енергії (воднева енергетика), розвитком атомної, сонячної енергетики, що важливо для ліквідації зовнішньої енергозалежності України. На ці ж технології слід орієнтуватися при лікувально-оздоровчій спеціалізації країни в Європі, оскільки вони широкого використовуються в хімії та фармацевтиці для створення нових ефективних ліків, у приладобудуванні для виробництва медичних засобів і діагностичного та лікувального устаткування. Спеціалізація міжнародного транзитера цілком відповідає такому напрямку нового укладу, як високошвидкісні транспортні системи, що пов'язано з розвитком авіаційного, залізничного, ав-

Цільовими орієнтирами реформ у вітчизняній промисловості відповідно до запропонованої спеціалізації країни можуть бути такі:

— мінімізація зовнішньої вразливості та нестійкості господарської системи країни, які виникли внаслідок залежності економіки, з одного боку, від імпорту енергоресурсів і цін на них, з іншого — від значних коливань попиту на світових ринках на вітчизняний монопродуктовий експорт;

— технологічна модернізація вітчизняного виробництва та інфраструктури, створення і підтримка транспортних коридорів переважно за рахунок відновлення чи започаткування випуску власного устаткування, техніки і транспортних засобів інвестиційного та інфраструктурного призначення;

— істотне розширення виробництва готової продукції для внутрішнього споживчого ринку, в тому числі виробництва складної технічної продукції, виробів медичного призначення та ліків, орієнтація на завоювання домінуючих позицій вітчизняного виробника на внутрішньому споживчому ринку;

— гарантування продовольчої безпеки країни і досягнення статусу світового виробника продовольства внаслідок розширення і модернізації галузей переробки сільськогосподарської продукції, переважної орієнтації на виробництво для експорту та внутрішнього ринку готових до вживання харчових продуктів;

— забезпечення воєнної безпеки країни через модернізацію ЗСУ завдяки відродженню вітчизняного ОПК і запуску у виробництво новітніх зразків військової техніки і озброєння; утилізація застарілої техніки та боєприпасів, вирішення соціальних проблем військовослужбовців;

— гарантування енергетичної безпеки через модернізацію і розширення мережі енергоге-

томобільного транспорту, в тому числі з використанням нанотехнологій та інформаційних логістичних мереж. Нанотехнології лежать в основі нових конструкційних та композитних матеріалів, спектр використання яких надзвичайно широкий — від машино-, приладо-, судно- та авіабудування до нових високоефективних будівельних матеріалів і конструкцій.

неруючих підприємств традиційної та альтернативної енергетики за рахунок виробництва власного енергетичного обладнання та устаткування, впровадження енергоощадних технологій виробництва.

Реструктуризація промислового виробництва за цими орієнтирами потребує відповідних взаємоузгоджених управлінських рішень, ресурсів і часу. Тому вона має здійснюватися на засадах державного стратегічного планування, яке передбачає розроблення системи довго-, середньо- і короткострокових прогнозів, визначення низки взаємопов'язаних цілей соціально-економічного і технологічного розвитку, вибір інструментів їх реалізації, зокрема довгострокові концепції, середньострокові програми та індикативні плани, інститути і організації для виконання намічених цілей і завдань, методи контролю та механізми відповідальності за досягнення результатів. Стратегічні документи мають бути представлені у вигляді єдиної системи взаємоузгоджених управлінських рішень, що стосуються галузевих, територіальних, ресурсних, фінансових аспектів реалізації стратегії розвитку держави.

Структурне вдосконалення виробництва бажано здійснювати за такою тактичною схемою:

- орієнтація, з одного боку, на конкретні сегменти внутрішнього і зовнішнього ринків, де вітчизняні товаровиробники за короткий час мають або можуть здобути конкурентні переваги та забезпечити спеціалізацію країни, спираючись на внутрішні сприятливі умови і державну підтримку, з іншого — на кардинальне розширення власного виробництва до досягнення паритету або переважання в тих секторах внутрішнього ринку, на яких сьогодні домінує імпорт і які мають найбільші обсяги від'ємного торговельного сальдо (мінеральна і хімічна продукція, машинобудування), використовуючи політику активного імпортозаміщення і протекціонізму, розвиваючи виробництво замісної продукції (електроенергія з альтернативних джерел, біогаз, біоетанол та ін.);

- вертикально-інтегровані компанії, засновані на державній власності, насамперед державні холдинги і науково-виробничі об'єднан-

ня, слід використати як «агентів» модернізації, ініціаторів та основних виконавців великих галузевих і міжгалузевих проектів у високотехнологічних секторах, що має змінити структуру виробництва й наблизити її до параметрів передових індустріально розвинених країн світу. Такі суб'єкти мають замикати на собі міжгалузеві технологічні ланцюги і бути «точками зростання», створюючи мультиплікативний ефект росту економічної та інноваційної активності в суміжних виробництвах. Об'єктом державної підтримки мають бути саме конкретні проекти з визначеною ефективністю в пріоритетних галузях, а не галузі як такі, безвідносно до проектною прив'язки. Тотальну приватизацію, в тому числі стратегічно важливих об'єктів виробництва, енергетичної і транспортної інфраструктури, відмову від державного сектора взагалі, як доведено провідними і зарубіжними, і вітчизняними вченими [14–16], не можна розглядати як панацею у вирішенні завдань переструктурування і підвищення ефективності економіки, особливо за умов слабкості і нерозвиненості, як в Україні, інституційної системи;

- активне впровадження вітчизняних науково-технічних розробок та використання можливостей, які надає Угода про асоціацію з ЄС у частині науково-технічного співробітництва, наприклад, придбання за державної фінансової підтримки передових зарубіжних технологій, розвиток виробництв перспективної продукції на ліцензійній основі; фінансова та науково-технічна підтримка розроблення й впровадження у виробництво нових видів продукції, матеріалів і технологій;

- зміна економічної та інвестиційної політики в напрямі поліпшення інвестиційної привабливості виробництв завершальних стадій технологічного циклу через податкові стимули, страхування інвестиційних ризиків, обмеження доступу на ринок аналогічних іноземних товарів через квотування і протекціоністські мита.

При виборі галузевих пріоритетів основна увага має бути зосереджена на відновленні потенціалу вітчизняного машинобудування і лег-

кої промисловості, диверсифікації і розширенні асортименту продукції хімічної промисловості та гірничо-металургійного комплексу, їх пристосуванні до потреб внутрішнього ринку.

Машинобудування має відіграти роль авангарду чи локомотиву розвитку всієї промисловості. Його зростання має в 2–3 рази перевищити загальні темпи зростання промислового виробництва, забезпечити умови для структурної перебудови і технічного переоснащення всіх галузей економіки. Основні вектори розвитку машинобудування:

- виробництво авіаційної і ракетно-космічної техніки, зокрема запуск серійного виготовлення пасажирських та вантажних літаків різних класів для міжнародних перевезень, внутрішнього регіонального авіасполучення, започаткування виробництва власних вертольотів різного призначення (пасажирських, вантажних, монтажних-підйомних, пожежно-рятувальних, медичних, бойових, сільськогосподарських тощо), сучасних бойових та військово-транспортних літаків для військової авіації, безпілотних літальних апаратів;

- транспортне машинобудування, зокрема виробництво транспортних засобів для автомобільних, водних, залізничних пасажирських і вантажних перевезень з огляду на перспективи спеціалізації країни як міжнародного транзитера. Основну увагу слід приділити відновленню потенціалу вітчизняного суднобудування, розширенню лінійки продукції автомобільного транспорту. Збільшення асортименту та обсягів випуску продукції суднобудування можливе за рахунок випуску пасажирських і вантажних річкових та морських суден різних класів і типів, зокрема круїзно-туристичних, спеціальних суден для очищення і розширення русел річок і каналів, для ліквідації наслідків екологічних забруднень на воді, для транспортування рідини (нафти, рідкого газу), суден військового призначення. Розбудова вітчизняного автомобілебудування може відбуватися, наприклад, через налагодження випуску вантажних автомобілів різного призначення та вантажопідйомності, автомобільної будівельної та важкої рятувальної техніки,

великогабаритних комфортабельних автобусів для міжміського і міжнародного сполучення, спеціальної комунальної техніки для міського господарства, спеціального медичного транспорту («швидкі», реаніомобілі, пересувні діагностичні центри та ін.), міського пасажирського електротранспорту, спецтехніки для будівництва і ремонту автомобільних шляхів, залізничних колій;

- сільськогосподарське машинобудування — виготовлення складної сільськогосподарської техніки підвищеної ергономічності та економічності для обробки ґрунтів та рослин, посіву та збору врожаю, механізації у тваринництві, технологічне устаткування для меліорації земель, зберігання врожаю у сховищах, переробки сільгосппродукції та харчової промисловості;

- енергетичне машинобудування — збільшення виробництва продукції для модернізації наявних і будівництва нових атомних, теплових та гідроелектростанцій, розширення чи започаткування випуску технологічного устаткування для виробництва електроенергії з альтернативних джерел, зокрема для вітрової, сонячної, водневої енергетики;

- верстатобудування і виробництво технологічного устаткування для модернізації основних галузей промисловості — вугільної, машинобудівної, металургійної, хімічної, фармацевтичної, легкої, деревообробної, целюлозно-паперової, будівельних матеріалів, — з підвищеними показниками ресурсо- та енергоощадності, екологічності та автоматизації технологічних процесів;

- виробництво складної побутової техніки і електроніки тривалого користування. Розширення масштабів її випуску та асортименту дозволить значно підвищити культуру та ефективність ведення домашнього господарства, послабити залежність українського споживача та економіки в цілому від її імпорту;

- «екологічне» машинобудування — спеціальні машини і устаткування для очищення ґрунтів, стічних промислових і побутових вод, повітря, роздільної переробки та утилізації промислових відходів, побутового сміття,

старих предметів вжитку; системи контролю за рівнем забруднення навколишнього середовища;

— приладобудування — прилади контролю, вимірювання і регулювання для систем транспорту і зв'язку, керування технологічними процесами і роботизованими комплексами, створення джерел світла на основі нових матеріалів, удосконалення керуючих електронних систем авіаційної, корабельної, залізничної, автомобільної техніки, розвиток навігаційних систем. Значна увага має бути приділена виготовленню медичного діагностичного і лікувального обладнання, апаратури.

Оборонно-промисловий комплекс повинен мати особливий пріоритет у державній підтримці і розвиватися за чотирма напрямками:

1) терміновий (у короткостроковій перспективі) запуск виробництва боєприпасів різних типів для ЗСУ, з огляду на високу ймовірність тривалого воєнного протистояння з РФ [17], вичерпання радянських запасів та втрату основних потужностей з їх виробництва на Сході України внаслідок воєнної агресії; якнайскоріший запуск у виробництво нової та модернізація наявної військової техніки і озброєння;

2) виробництво військової техніки та озброєння на експорт;

3) утилізація військової техніки і боєприпасів з вичерпаним строком експлуатації, які вже не можна використати для потреб оборони;

4) продукція цивільного та подвійного призначення (у середньо- і довгостроковій перспективі після урегулювання воєнного конфлікту).

Гармонійне поєднання розроблення і виробництва продукції в цих напрямках може бути забезпечено шляхом реструктуризації підприємств, створення на базі розрізнених НДІ, КБ і підприємств, що входять до системи ОПК, ефективних науково-виробничих комплексів у формі корпорацій чи холдингів, що перебувають у повній або частковій (з часткою не менш як 50%) державній власності, територіально сконцентрованих у вигляді наукоградів чи технополісів. Важливими кроками у цьому напрямі є створення у 2010 р. ДК «Укробо-

ронпром» та об'єднання в 2016 р. авіабудівних підприємств у його структурі в літакобудівний кластер — Українську авіабудівну корпорацію. Проте цього недостатньо. Потребують вирішення ряд питань, які стосуються оптимізації структури ОПК, модернізації та територіального розміщення виробничих потужностей з урахуванням зміни вектору воєнних загроз, впорядкування системи фінансування та державного замовлення на військову техніку, достатнього для повноцінної роботи галузі, відновлення її висококваліфікованого кадрового і наукового потенціалу.

Гірничо-металургійний комплекс у середньо- і довгостроковій перспективі має зберегти роль однієї з провідних галузей промисловості України, враховуючи необхідність забезпечення металопродукцією суміжних галузей, особливо машинобудування і будівництва. Проте, з огляду на необхідність формування виробництв нових, більш прогресивних, технологічних укладів, зростання ГМК повинно відбуватися повільніше порівняно з високотехнологічними виробництвами з одночасною його переорієнтацією на потреби внутрішнього ринку. За таких умов пріоритет має бути надано технологічному вдосконаленню і технічному переоснащенню основних металургійних процесів на базі ресурсощадних і екологічно чистих технологій.

Необхідно створити умови для прискорення процесів диверсифікації виробництва та оптимізації його структури за рахунок збільшення обсягів випуску нових сортamentів металопродукції, зокрема сталі електроплавильного виробництва, спеціальних сталей і сплавів, титанових сплавів і прокату, алюмінієвої фольги, нових видів цирконієвої продукції підвищеного попиту, економічних видів прокату і труб з антикорозійним покриттям, каліброваного прокату, гнутих профілів тощо. Потребують удосконалення (особливо з позицій екологізації) схеми розроблення природних запасів мінеральної сировини.

Слід негайно вирішити проблему масового вивезення металобрухту за кордон, ураховуючи гостру нестачу цієї сировини для власних

металургійних підприємств і їх можливу зупинку, а також зростаючі потреби ОПК у металі. Цей вид сировини має бути віднесено до стратегічних, а його вивезення під будь-яким приводом потрібно законодавчо заборонити, незважаючи на відвертий спротив і тиск на Україну щодо цього питання країн-імпортерів вітчизняного брухту.

У *вугільній промисловості* накопичилося чимало вкрай гострих проблем, які потребують невідкладного вирішення. Серед них головними є технічне переоснащення шахт для зменшення рівня їх збитковості і дотаційності, підвищення рівня безпечності та подовження ресурсу експлуатації, закриття тієї частини шахт, ресурс яких вичерпано, й відповідне створення нових виробництв в інших галузях для працевлаштування звільнених шахтарів, започаткування виробництва синтез-газу на основі вугілля (поряд зі збільшенням видобутку власного природного газу) з огляду на необхідність підвищення рівня енергетичної безпеки країни та зменшення «газової» імпортозалежності. Варто зауважити, що вирішення цих проблем не слід пов'язувати із тотальною приватизацією шахт, оскільки, як показала світова, а нині, на жаль, уже й вітчизняна практика, приватний власник неспроможний це зробити. Важливим у цьому плані є перегляд нинішньої системи державної підтримки галузі в частині жорсткої прив'язки її надання до вирішення завдань модернізації виробничих потужностей діючих шахт і створення альтернативних робочих місць для працівників закритих шахт.

Хімічна, нафтохімічна та фармацевтична промисловість має зберігати високі темпи зростання з урахуванням значного внутрішнього і зовнішнього попиту на її продукцію. Системне трансформування галузі в перспективному періоді доцільно зосередити на таких напрямках:

- розвиток наукомістких і високотехнологічних хімічних виробництв, зокрема виробництва гумових та пластмасових виробів для промислових і побутових цілей, вторинної переробки гуми та пластмаси з можливістю отримання з них, наприклад, альтернативного палива;

- істотне збільшення частки та обсягів виробництва фармацевтичної промисловості за рахунок імпортозаміщення готових ліків шляхом налагодження випуску всередині країни їх генериків, впровадження власних передових розробок у фармацевтиці, спрямованості на переважне забезпечення лікувальних закладів та населення лікарськими засобами вітчизняного виробництва, поступової відмови від імпорту лікарських субстанцій та створення виробництв з їх синтезу всередині країни;

- розширення асортименту власної хімічної продукції для потреб АПК, зокрема перехід від виробництва переважно азотних до виробництва переважно комплексних та органічних мінеральних добрив, відхід від простого фасування імпортової продукції на користь створення власних виробництв засобів захисту рослин та ґрунтів, харчових домішок для тваринництва, ветеринарних лікарських засобів тощо;

- створення виробництв та окремих потужностей з отримання альтернативних і відновлюваних джерел енергії — біоетанолу, біогазу, синтез-газу, хімічних продуктів коксування, продуктів поглибленої переробки нафти;

- приведення системи нормативів технічного регулювання (якість продукції, екологія, охорона праці, техніка безпеки) до міжнародних стандартів.

Ключовим орієнтиром для *легкої промисловості* має стати відновлення позицій, які галузь займала у структурі промислового виробництва України наприкінці 80-х — на початку 90-х років ХХ ст., та переважне задоволення потреб споживачів за рахунок власного виробництва. Це має бути досягнуто завдяки відродженню і впорядкуванню сировинної бази, відновленню власного тканинного виробництва, посиленню захисту вітчизняного виробника від демпінгового та масованого контрабандного низькоякісного імпорту, рішучій забороні на ввезення в країну одягу, що був у вжитку (т. з. «second hand»). Основними завданнями галузі на перспективу мають стати:

- розвиток сировинної бази за рахунок поглибленої переробки льону, шкіряної сировини, поступове скорочення і відмова від даваль-

ницьких схем сировинного забезпечення виробництва;

- відновлення власного виробництва натуральних, синтетичних та комбінованих тканин, розроблення і впровадження у виробництво нових видів тканин;

- розвиток сфери дизайну одягу, формування і просування на ринок власних брендів одягу для масового споживача, підтримка або участь держави у створенні потужних інтегрованих компаній у сфері виробництва одягу на основі вертикальної інтеграції на технологічних та маркетингових засадах і горизонтальної інтеграції шляхом формування регіональних кластерів виробників одягу та сировини для нього з числа малих і середніх підприємств, об'єднаних спільним брендом;

- більш широке використання переваг аутсорсингу при виготовленні одягу та взуття під відомими світовими брендами.

У *деревообробній та меблевій промисловості* пріоритетними напрямками розвитку мають стати виробництво сучасних конструкційних матеріалів і готових виробів, зниження енергозатрат на переробку деревини, зменшення промислової вирубки лісів і розширення можливостей вторинної переробки матеріалів, отриманих з деревини, відновлення лісонасаджень на територіях, де здійснювалася промислова вирубка. Потрібно законодавчо встановити порядок відтворення лісосировинної бази, що гарантуватиме стабільність забезпечення галузі сировиною й не завдаватиме екологічної шкоди довкіллю². Одночасно слід суворо дотримуватися законодавчої заборони на експорт сирової деревини та стимулювати розвиток виробництв з її поглибленої переробки для потреб внутрішнього та світового ринків.

² Прикладом може слугувати досвід Швеції. У ній лісові масиви, які виділені під промислову вирубку, розбивають на 100 ділянок. Щороку вирубується одна ділянка (1% площ), яка потім засаджується новими деревами. Таким чином протягом 100 років відбувається повне відновлення лісових масивів і одночасно забезпечується безперерйне постачання деревинної сировини для переробки за мінімальної шкоди довкіллю.

Технологічне оновлення галузі має відбуватися в напрямі широкого застосування ресурсощадних технологій; впровадження сучасних технологій одержання нових матеріалів для меблевої промисловості; використання автоматизованих малотоннажних гнучких ліній з виробництва меблів.

Серед основних завдань целюлозно-паперової промисловості має бути орієнтація на зменшення використання деревини і впровадження технологій, що дозволяють отримувати високоякісний папір із вторинної паперової сировини.

Галузь будівельних матеріалів має відіграти важливу роль у розв'язанні житлової проблеми в Україні, комплексній перебудові міст, реконструкції та ремонті житлового і нежитлового фонду відповідно до підвищених вимог до теплозбереження та енергоощадності будівель, будівництві транспортних мереж. Основними завданнями галузі мають стати:

- зростання обсягів виробництва продукції з темпом, який дав би змогу, по-перше, задовольнити внутрішній попит переважно за рахунок випуску власної продукції, по-друге, гарантував забезпечення матеріалами будівництва житла в обсягах, які дозволять у найближчі 10–15 років вирішити житлову проблему;

- розширення асортименту продукції, зокрема у частині випуску різноманітних оздоблювальних матеріалів, нових конструкційних і композитних легких і надлегких матеріалів для несучих та огорожувальних конструкцій з підвищеними показниками міцності, теплозбереження, енергоощадності та екологічності, нових в'язучих матеріалів на полімерній основі;

- впровадження нових оощадних технологій виробництва в'язучих, матеріалів з місцевої сировини, нових матеріалів, виготовлених з вторинної полімерної сировини, з мінеральних твердих відходів видобувної, металургійної та хімічної промисловості, з будівельних залишків від знесення старих будівель і споруд. Цей напрям є особливо актуальним з погляду зменшення забруднення промисловими відходами навколишнього середовища.

Стимулювання інноваційних процесів та структурних змін

Інноваційно-технологічне забезпечення промислового комплексу має здійснюватися відповідно до основних напрямів формування нового технологічного укладу. Його інтенсивність та ефективність значною мірою залежить від сприятливого інституційного та макроекономічного середовища й ринкової кон'юнктури, які створюють у суб'єктів відповідну мотивацію до проведення власних досліджень та розробок. У цьому сенсі першочерговими з боку уряду мають стати такі заходи:

- формування повноцінної цілісної національної інноваційної системи, окремі елементи якої сьогодні існують, але ізольовані один від одного; розбудова і державна підтримка діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури — технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів, наукоградів, науково-технологічних центрів, фондів венчурного інвестування;

- швидкий початок роботи нещодавно створеної Національної ради з питань розвитку науки і технологій як єдиного державного експертно-прогнозного органу для оцінки перспектив науково-технологічного розвитку та визначення його пріоритетів, формування відповідної інноваційно-технологічної політики і координації діяльності органів державного управління щодо її реалізації;

- перегляд підходів до формування структури досліджень та розробок у промисловості, їх орієнтація переважно на сферу високих технологій і створення наукомістких продуктів на стику різних галузей знань;

- повне покриття державою витрат на проведення фундаментальних досліджень державних науково-дослідних установ та суб'єктів виробництва за пріоритетними напрямками; запровадження змішаного — за участю бізнесу — фінансування прикладних досліджень і розробок; надання державного фінансування на прикладні розробки на умовах державного замовлення, конкурсного відбору виконавців та обов'язковості подальшого впровадження цих розробок; підготовка за державним замов-

ленням менеджерів з комерціалізації наукових розробок;

- запровадження економічних механізмів стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів та впровадження інновацій у виробництво. Серед них: зменшення оподаткованого прибутку на розмір витрат на НДДКР; запровадження плаваючих ставок податку на прибуток залежно від розміру витрат суб'єктів на власні НДДКР, придбання нових технологій та обладнання відносно обсягів реалізованої продукції або залежно від частки інноваційної продукції у загальному обсязі; звільнення підприємств від сплати ПДВ за продуктами, які є об'єктами інтелектуальної власності; звільнення від митних платежів імпорту обладнання та матеріалів, що використовуються у проведенні НДДКР; надання підприємствам державних безпроцентних позик на придбання і освоєння сертифікованих інноваційних продуктів, безкоштовних ліцензій на промислове освоєння інтелектуальної власності, що належить державі та створена за рахунок її коштів; застосування податкових стимулів до суб'єктів виробництва, що здійснюють підготовку кадрів для своєї дослідницької діяльності за власні кошти;

- створення умов для інтеграції державних науково-дослідних установ чи їх окремих підрозділів з виробничими структурами, об'єднаними спільним ринком, з подальшим утворенням науково-виробничих комплексів та формуванням державного замовлення на їх продукцію. Це дозволить зменшити гостроту проблеми охорони та передачі інтелектуальної власності, сертифікації інноваційної продукції, підвищити ефективність використання результатів НДДКР та наблизити дослідницьку діяльність до конкретних запитів ринку.

Зауважимо, щоб запобігти використанню суб'єктами податкових пільг на проведення НДДКР як засобу ухиляння від сплати податків, потрібно періодично зіставляти їх надання з результативністю НДДКР, тобто з практичним впровадженням здійснюваних розробок та їх ефектом для виробництва. За відсутності відповідних результатів протягом певного періоду слід вимагати відшкодування наданих пільг.

У здійсненні технологічного переоснащення виробництва доцільно на перших етапах, урахувавши низький рівень фінансового забезпечення наукової сфери і незадовільну роботу з доведення науково-технічних розробок до практичного втілення, прийняти за основну модель так званої «наздоганяючої модернізації» з акцентом на технологічних запозиченнях. Україні не слід, як свідчить досвід нових індустріальних країн, нехтувати можливостями запозичень і розраховувати лише на власні інновації. У нашому випадку, не впадаючи у крайнощі, слід зупинитися на «золотій середині» — використати переваги технологічних запозичень й одночасно просувати власні готові до впровадження науково-технологічні розробки.

Важливим питанням у проведенні ефективних структурних змін і технологічної модернізації є *активізація процесів вертикальної інтеграції* виробництва у пріоритетних секторах, що сприятиме підвищенню стійкості вітчизняних підприємств в умовах загострення міжнародної конкуренції. Формування великих інтегрованих структур має супроводжуватись одночасним створенням ємких ринків для їх продукції. Без цього інтеграція буде неефективною або взагалі унеможливиться. Тому стимулювальна функція держави у цьому контексті має полягати, з одного боку, у створенні відповідних організаційно-правових і фінансових умов для консолідації виробництва, а з іншого — у формуванні значного попиту на продукцію інтегрованих компаній.

В організаційно-правовому плані слід послабити норми антимонопольного законодавства щодо верхніх граничних меж концентрації виробництва, урахувавши той факт, що економіка країни повністю відкрита. За таких умов мінімізується загроза монополізації внутрішнього ринку одним суб'єктом, утвореним внаслідок консолідації вітчизняних виробничих активів. Виняток становлять хіба що ринки продукції природних монополій.

У фінансовому плані стимулювання державою концентрації може здійснюватися шляхом надання податкових та кредитних пре-

ференцій, які доцільно розглядати як інвестиційні пільги. Зокрема, підприємствам може бути зменшено оподатковуваний прибуток на розмір витрат, пов'язаних із придбанням інших підприємств, або на суму реінвестованого у придбання прибутку. Держава може надавати пільгові державні кредити під цілі консолідації.

Окремим способом консолідації за стимулювальної ролі держави може бути викуп останньою частини акцій підприємств у обсягах, які дозволяють контролювати (понад 50 % акцій) або блокувати (понад 25 %) їх діяльність з подальшим створенням на базі цих підприємств інтегрованих корпоративних об'єднань зі змішаною (державно-приватною) формою власності. Для посилення інтеграції науки з виробництвом держава може також здійснити корпоратизацію профільних державних науково-дослідницьких установ і частину їх акцій передати у власність зазначених корпоративних утворень, а іншу частину залишити у своїй власності.

Формування ємких ринків на продукцію створених за участю держави інтегрованих компаній може відбутися як мінімум у два способи. По-перше, шляхом штучного створення нових ринків через застосування державного замовлення на певні види продукції. По-друге, введенням захисних заходів проти доступу на внутрішній ринок аналогічних іноземних товарів через квотування їх обсягів або застосування до них протекціоністських імпорتنних мит. Слід зазначити, що обмеження імпорту може супроводжуватись вимогами держави до іноземних компаній щодо розміщення виробництв з виготовлення відповідної продукції всередині країни шляхом створення своїх дочірніх компаній, не виключаючи при цьому можливості участі держави у формуванні їх капіталу.

Державне замовлення доцільно застосувати для створення ринків авіаційної, суднобудівної, вагонобудівної, фармацевтичної промисловості, медичного приладобудування, енергетичного машинобудування, автомобілебудування (у таких сегментах, як міський

комунальний транспорт, комунальна техніка), виробництва сільськогосподарської техніки, оборонно-промислового комплексу. Саме в цих галузях можуть також бути створені згадані державні корпоративні об'єднання. Їх формування є доцільним принаймні на перших етапах становлення потужного корпоративного сектору, оскільки вони вирізняються високим ступенем концентрації і технологічної інтеграції своїх виробництв, а тому здатні забезпечити бажані структурні зміни в промисловості. Присутність державного капіталу в таких об'єднаннях має визначатися особливістю ринків, на яких вони діють, а також з огляду на доцільність формування з них своєрідного структурно-виробничого каркасу економіки, який посилюватиме її стійкість до зовнішніх деструктивних впливів.

Для підвищення доступності для споживачів створеної за державним замовленням капіталомісткої продукції доцільно активніше застосовувати лізингові схеми її реалізації. Зокрема, у складі згаданих державних корпоративних об'єднань можливим є створення спеціалізованих лізингових компаній.

Формування державою відповідних ринків може відбутися, скажімо, для авіабудування через розширення мережі внутрішніх регіональних і міжнародних пасажирських та вантажних авіаперевезень на літаках вітчизняного виробництва, введення вимог до вітчизняних транспортних авіакомпаній щодо переважного застосування в авіаперевезеннях таких літаків і т. ін. Аналогічно це може бути застосовано до суднобудування. Ринок для вагонобудування може бути суттєво розширено проведенням кардинального технічного переоснащення локомотивного і вагонного парку залізниці, розширенням її мережі. Цей же підхід може бути застосовано для медичного приладобудування та фармацевтичної промисловості, продукція яких буде використана для технічного переоснащення і забезпечення лікарськими засобами лікувально-медичних, діагностичних і оздоровчих закладів. Ринок для продукції енергетичного машинобудування може бути створено шляхом держзамовлення на машини

та устаткування для модернізації діючих традиційних електрогенеруючих станцій, створення потужностей для отримання електроенергії з альтернативних джерел.

Разом зі створенням вертикально-інтегрованих структур не слід залишати поза увагою *розвиток малого і середнього бізнесу* та його горизонтальної інтеграції *на засадах кластерів*. З погляду забезпечення структурних пріоритетів розвитку кластерів доцільно здійснювати для агропромислового виробництва, харчової та легкої промисловості, тобто у тих сферах, які не вимагають високої капіталомісткості та концентрації виробництва, а тому є сприятливими для ефективної роботи МСП. Поза промисловою діяльністю їх доцільно розвивати у сферах транспортно-логістичних, лікувально-оздоровчих, курортно-туристичних послуг, готельного бізнесу при переважному залученні до матеріального забезпечення їх діяльності продукції вітчизняної промисловості.

Кластери слід розглядати як окремий об'єкт державної промислової політики у територіальному розрізі й одночасно як важливий елемент реалізації державної регіональної політики щодо забезпечення поєднання інтересів держави та окремих регіонів, створення сприятливих умов для розширення економічних можливостей конкретних територій і громад в умовах децентралізації державного управління. Для активізації процесів регіонального розвитку слід перейти від неефективної політики регіонального вирівнювання на основі дотацій і субсидій до політики створення економічних стимулів для господарської діяльності та сприятливого інституційного середовища в окремих регіонах, що формуватиме поліцентричну просторову структуру економіки країни та нові джерела регіональної конкурентоспроможності. Серед основних таких джерел слід розглядати, з одного боку, формування потужних регіональних кластерів, а з іншого — закріплення за регіонами певної спеціалізації, за якою здійснюватимуть свою діяльність ці кластери, залежно від наявних ресурсів, географічних і природно-кліматичних умов, спеціалізації країни у світовому поділі праці загалом.

Механізми інвестиційного забезпечення розвитку

Особливе місце в реалізації стратегії модернізації виробництва має посісти зростання інвестиційної активності суб'єктів та знаходження резервів для збільшення обсягів інвестиційних ресурсів. Відповідно, інвестиційна політика має здійснюватися у таких напрямках:

- створення умов для відтворення та модернізації виробництва за рахунок зростання обсягів власних коштів підприємств та їх використання на інвестиційні цілі;

- розширення обсягів державного інвестування пріоритетних сфер;

- створення грошово-кредитного механізму довгострокового інвестиційного кредитування;

- створення механізму міжгалузевого перетoku капіталу із сировинних і низькотехнологічних секторів у переробні високотехнологічні.

Стимулювання збільшення власних коштів підприємств доцільно здійснювати через запровадження таких податкових преференцій, як інвестиційний податковий кредит, інвестиційна податкова пільга та інвестиційна податкова премія. Суть інвестиційного податкового кредиту полягає у зменшенні податкових зобов'язань з податку на прибуток на певний період на суму здійснених суб'єктом інвестицій у модернізацію виробництва з поверненням цього кредиту в майбутніх податкових періодах.

Інвестиційну податкову пільгу та інвестиційну податкову премію доцільно застосовувати виключно для підтримки пріоритетних видів діяльності. Суть першої полягає у зменшенні зобов'язань зі сплати податку на прибуток на суму здійснених підприємством інвестицій у модернізацію діючих або створення нових виробництв без стягування у майбутніх податкових періодах цієї суми. Друга являє собою одноразове, погоджене з податковим органом, зменшення зобов'язання з податку на прибуток на суму, що перевищує згадані інвестиційні витрати суб'єктів. Допустимий розмір перевищення може коливатися залежно від обсягів здійснених інвестицій.

Розширення обсягів державного інвестування пріоритетних сфер може відбутися за кількома напрямками. По-перше, доцільно переглянути структуру видатків бюджету і знайти можливість збільшення капітальних видатків за рахунок ревізії діючих державних програм на предмет відповідності їх цілей і завдань стратегічним цілям розвитку країни; скорочення витрат на державне управління із запровадженням їх граничних норм.

По-друге, підвищення капітальних видатків має відбутися, з одного боку, у частині зростання підтримки конкретних інвестиційних проектів у пріоритетних сферах, з іншого — у частині збільшення фінансування капітальних витрат у тих сферах, які споживатимуть продукцію, вироблену за результатами реалізації цих проектів. Надання державної підтримки інвестиційним проектам доцільно здійснювати на поворотній основі через спеціально створений державний банк розвитку. Це дозволить підвищити ефективність витрачання державних коштів.

По-третє, слід знайти додаткові джерела для збільшення доходів бюджету та їх спрямування на інвестиційні цілі. У зв'язку з цим слід звернути увагу на заходи щодо ліквідації тіньового сектору економіки і вивезення капіталу з країни через офшорні схеми.

Зростання бюджетних доходів можна досягти, переглянувши у бік посилення умови екологічного оподаткування. Це доцільно зробити у трьох напрямках. По-перше, підвищити ставки оподаткування за викиди забруднюючих речовин до розмірів, встановлених у країнах ЄС. По-друге, варто запровадити прогресивну шкалу екологічного податку не лише у розрізі видів забруднюючих речовин та класу їх небезпечності, але й у розрізі обсягів викидів. По-третє, слід налагодити постійний суворий незалежний контроль (наприклад, екологічною інспекцією та громадськими організаціями) за обсягами викидів підприємств, оскільки на сьогодні їх облік самими підприємствами здебільшого умовний і задекларовані показники викидів далекі від фактичних. Запровадження цих змін дозволить не лише отримати додаткове джерело доходів бюджету, але й стимулюва-

тиме підприємства-забруднювачі впроваджувати нові екологозахисні технології.

Чималий потенціал для акумуляції державою ресурсів на інвестиційні цілі становлять кошти населення, як ті, що зберігаються на депозитах у банках, так і ті, що перебувають поза банками. Залучення коштів, що зберігаються поза банками, можливе шляхом випуску державних інвестиційних облігацій для фізичних осіб зі строком гарантованого погашення від 5 років і дохідністю, яка була б не менш привабливою, ніж за банківськими депозитами.

Розширення пропозиції інвестиційних ресурсів в економіці не повинно і не може відбуватися лише завдяки нарощуванню бюджетних витрат держави. Не менш важливо *зорієнтувати на інвестиційні цілі банківське кредитування* і збільшити пропозицію довгострокових кредитних коштів на прийнятних для бізнесу умовах. Вирішення цього завдання слід пов'язувати, з одного боку, зі створенням банку розвитку, а з іншого — з посиленням впливу Національного банку України на інвестиційні процеси. Доцільно запровадити цільове рефінансування комерційних банків та формування пропозиції «довгих» грошей з прив'язкою до завдань структурно-технологічної модернізації промисловості, також слід розширити функції НБУ завданнями забезпечення економічного зростання, інвестиційної активності та підтримання зайнятості, як це передбачено в багатьох розвинених країнах світу.

Для створення механізмів грошової пропозиції, замкнених на інвестиційному кредитуванні реального сектору, слід прив'язати умови доступу комерційних банків до рефінансування з боку НБУ із зобов'язаннями щодо використання кредитних ресурсів на фінансування інвестиційних проектів суб'єктів. Доцільно скористатись можливостями спрямування грошової емісії на державні інвестиційні потреби, як це робиться, наприклад, у США, Японії, частково в ЄС шляхом придбання центробанками державних довгострокових боргових зобов'язань і рефінансування під них комерційних банків. Емісію також доцільно використовувати для фінансування інститутів розвитку.

Заходи щодо міжгалузевого перетоку капіталу із сировинних і низькотехнологічних у пріоритетні високотехнологічні сектори, поряд зі збільшенням державного інвестування останніх та запровадженням стимулів для банків щодо їх кредитування, мають також передбачати застосування відповідних податкових преференцій. Ці преференції полягають у диференційованому оподаткуванні як прибутку, так і доданої вартості, причому різними мають бути не лише ставки податків, а й умови їх сплати. Задля зменшення напруженості з наповненням бюджету варто замість повного звільнення певних видів діяльності від сплати податку на прибуток запровадити для них понижувальні коефіцієнти до діючої основної ставки податку. Ці коефіцієнти мають залежати від рівня пріоритетності виду діяльності (пріоритети першого, другого, третього і т.д. рівня); бажаних темпів приросту продукції та розміру ринку, на який вона орієнтована.

Надання податкових преференцій повинно супроводжуватися суворим контролем за їх цільовим використанням. У випадках нецільового використання або недосягнення підприємствами заявлених для отримання пільг результатів кошти, що недоодержав бюджет через їх надання, повинні бути у безспірному порядку повернуті державі. У зв'язку з цим доцільно створити єдиний державний реєстр суб'єктів, яким надано пільги, з даними щодо суми пільг, цілей їх надання та формалізованим переліком результатів, що мають бути досягнуті.

Аспекти удосконалення державного управління

Важливу роль в інституційному забезпеченні політики розвитку має відіграти вдосконалення інституту держави як розробника «правил гри» та контролера їх виконання, як інструменту перерозподілу ресурсів країни, регулятора і власника одночасно. Конфлікт інтересів, що виникає при цьому, не повинен розв'язуватися відмовою від якої-небудь з функцій, оскільки усі вони забезпечують органічну цілісність по-

літики розвитку. Його розв'язання вбачається в інституційному відокремленні функцій держави як суб'єкта економічної політики і як власника. Функції регулятора слід залишити за виконавчою владою, а функції власника зосередити у належних державі корпоративних об'єднаннях, які уряд планує створити за рядом напрямів і які мають сформувати нову структуру виробництва.

Важливим аспектом стимулювання виробництва є запровадження ефективного державного і громадського контролю за діяльністю природних енергетичних, транспортних і комунальних монополій у частині формування ними тарифів. Держава повинна, з одного боку, забезпечити повну прозорість і незалежний аудит при встановленні тарифів, а з іншого — мати можливість обмежувати і накладати мораторій на їх зростання у періоди загального спаду виробництва.

Вдосконалення системи державного управління промисловістю має відбуватись у напрямі запровадження принципів проектного менеджменту при розробленні та проведенні промислової політики. Остання має здійснюватись з єдиного управлінського центру у вигляді спеціального центрального органу виконавчої

влади. Йдеться якщо не про відродження Міністерства промислової політики, то принаймні про створення підпорядкованого Міністерству економічного розвитку і торгівлі Державного агентства з промислового розвитку. Доцільно також встановити відповідальність органів влади та персональну відповідальність окремих високопосадовців за результати реалізації політики, зокрема їх відповідність поставленим цілям і завданням.

Процес розроблення і проведення промислової політики має бути нормативно врегульований задля формалізації і прозорості дій розробників і виконавців, мінімізації впливу суб'єктивного фактора на управлінські рішення. Ухвалення окремого закону про промисловість та промислову політику, а також підзаконних актів методичного характеру, має стати законодавчим підґрунтям для формування цілісної системи правового забезпечення державної промислової політики, стратегічного планування розвитку галузі, засад і принципів організації державного управління нею. Це створить передумови для формування в Україні сучасного промислового комплексу, здатного дати адекватну відповідь на сучасні ризики та виклики розвитку країни.

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. For a European Industrial Renaissance. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels. 22.01.2014. 52014DC0014. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2014:0014:FIN:EN:HTML>.
2. On the Strategy for Sustainable Development "Ukraine-2020": Decree of the President of Ukraine. No 5/2015. 12.01.2015. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/>. [in Ukrainian].
[Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 6].
3. On the Program of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine. No 1099-VIII. 14.04.2016. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>. [in Ukrainian].
[Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України № 1099-VIII від 14.04.2016. *Голос України*. 2016. № 71].
4. Vyshnevskiy V. Industrial policy: theoretical aspect. *Economy of Ukraine (Ekonomika Ukrainy)*. 2012. (2): 4. [in Ukrainian].
[Вишневецький В. Промислова політика: теоретичний аспект. *Економіка України*. 2012. № 2. С. 4—15].
5. Buleyev I. (ed.). *Methods of development and ensuring of capitalization of industrial enterprises in terms of institutional change*. (Kyiv, 2016). P. 36—37. [in Ukrainian].
[Булеев І. (ред.). *Методи розвитку та забезпечення капіталізації промислових підприємств в умовах інституціональних змін*. К.: ІЕП НАНУ, 2016. С. 36—37].

6. Volodymyr Groysman: Ukrainian economy begins to revive and Government's task is to ensure sustainable economic development. 21.06.2016. Information and Communication Department of the Secretariat of the CMU. http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=249131448&cat_id=244314975. [Гройсман обіцяє ріст ВВП цього року в 1,5%. Соцпортал. Новини від 21.06.2016. <http://socportal.info/2016/06/21/grojsman-obitsyaue-rist-vvp-tsogo-roku.html>].
7. Kindzers'kyi Yu. Institution of a State and problems of renewal of the industrial policy in Ukraine. *Economy of Ukraine (Ekonomika Ukrainy)*. 2011. (1): 48. [in Ukrainian]. [Кіндзерський Ю. Інститут держави і проблеми оновлення промислової політики в Україні. *Економіка України*. 2011. № 1. С. 48–58].
8. Heyets V. Institutional conditionality of innovative processes in Ukraine's industrial development. *Economy of Ukraine (Ekonomika Ukrainy)*. 2014. (12): 4. [in Ukrainian]. [Гець В. Інституціональна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. *Економіка України*. 2014. № 12. С. 4–19].
9. Salikhova O. Renaissance of state's intervention into the industrial development: last world tendencies and lessons for Ukraine. *Economy of Ukraine (Ekonomika Ukrainy)*. 2015. (9): 19. [in Ukrainian]. [Саліхова О. Ренесанс державної інтервенції у промисловий розвиток: останні світові тенденції та уроки для України. *Економіка України*. 2015. № 9. С. 19–38].
10. Vyshnev's'kyi V. (ed.). *National model of new industrial development of Ukraine*. (Kyiv, 2016). [in Ukrainian]. [Вишневецький В. (ред.). *Національна модель неоіндустріального розвитку України*. К.: ІЕП НАНУ, 2016].
11. Justin Y.L. *New Structural Economics. A Framework for Rethinking Development and Policy*. (Washington: The World Bank, 2012).
12. Rodrik D. *Normalizing industrial policy*. 2008. The World Bank, Commission on Growth and Development. Working paper 3.
13. Polterovich V. Strategies of Modernization, Institutions and Coalitions. *Questions of Economy (Voprosy Ekonomiki)*. 2008. (4): 24. [in Russian]. [Полтерович В. Стратегии модернизации, институты и коалиции. *Вопросы экономики*. 2008. № 4. С. 24].
14. Sappington D., Stiglitz J. Privatization, Information and Incentives. *Journal of Policy Analysis and Management*. 1987. 6(4): 567.
15. Polterovich V. *Privatization and the Rational Ownership Structure*. (Moscow, 2012). [in Russian]. [Полтерович В.М. *Приватизация и рациональная структура собственности*. М.: ИЭ РАН, 2012].
16. Danylenko A. (ed.). *Impact of the crisis on the finance of Ukraine's real economy and ways of its improvement*. (Kyiv, 2014). P. 399–424. [in Ukrainian]. [Даниленко А. (ред.). *Вплив кризи на фінанси реального сектора економіки України та шляхи їх оздоровлення*. К.: ІЕП НАНУ, 2014. С. 399–424].
17. Gorbulin V. 2017: to be continued... *Dzerkalo tyzhnia (Mirror of the week)*. 2016. (24). July 2. [in Ukrainian]. [Горбулін В. 2017-й: далі буде... *Дзеркало тижня*. 2016. № 24. 2 липня].

Стаття надійшла 08.07.2016.

Yu. V. Kindzers'kyi

Institute for Economics and Forecasting of National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

ANTI-CRISIS INDUSTRIAL POLICY: VERSION OF DOMESTIC CONCEPT

The variant of the anti-crisis model of state industrial policy in Ukraine is created, based on the grounds of possible beneficial for the country specialization in the global division of labor. Target indicators of development of industry in the medium and long term are established, based on them priorities of the industry are proposed. The system of relatively new to the national practice measures of organizational, managerial, technological innovation and investment support for priority sectors is outlined.

Keywords: deindustrialization, industrial policy, new industrialization.